

ROLUL TELEFONIEI ÎN COMERȚUL DE LA DUNĂREA DE JOS: DEZBATERI PUBLICE, LAMENTĂRI ȘI AMENINȚĂRI VOALATE DIN 1911

CRISTIAN CONSTANTIN
(*Centrul de Studii Dunărene Brăila–Galați*
„Episcop Melchisedec Ștefănescu” al Academiei Române)

Teza conform căreia accesul la informație reprezintă de cele mai multe ori elementul principal care însoțește progresul pe toate palierele societății umane a fost emisă frecvent în spațiul public. Din aceste considerente a izvorât un permanent interes pentru dezvoltarea mijloacelor și tehnicilor de transmitere a informațiilor de-a lungul istoriei, iar în perioada modernă, spațiul românesc nu a făcut rabat de la astfel de preocupări în ton cu schimbările ideologice, sociale, economice și politice prin care treceau principatele române în lungul secol al națiunilor. În decursul a doar câtorva decenii de tranziție, spațiul românesc extracarpatic – aflat în plină prefacere de la cutumele lumii orientale, insuflate veacuri la rând de către puterea suzerană (Imperiul otoman), la modelul civilizației occidentale, demn reprezentată de marinarii, negustorii, medicii și profesorii ajunși în Valahia și Moldova – a trecut de la transmiterea informațiilor personale, prin intermediul persoanelor demne de încredere, la adoptarea treptată a serviciilor poștale, telegrafice și ajungând la utilizarea serviciilor de telefonie¹.

Scopul principal al acestui articol este acela de a reconstitui, în manieră pozitivistă, o imagine de ansamblu asupra relației cotidiene a mediului de afaceri și gazetelor de la Dunărea de Jos cu serviciul public de telefonie din România începutului de secol al XX-lea, neavând pretenția de a epuiza problematica și reluând parțial, în dorința de a argumenta cât mai concludent, o serie de informații arhicunoscute specialiștilor în domeniu. Demersul nostru științific se bazează pe identificarea unor articole din gazetele locale ale anului 1911, neîntrebuintate până în prezent în documentarea altor studii de specialitate, și pe utilizarea unor informații inedite din cadrul fondurilor și colecțiilor de la Serviciile Județene Brăila și Galați ale Arhivelor Naționale ale României.

¹ Vezi câteva interpretări recente despre modernitate în spațiul românesc extracarpatic în: Constanța Vintilă-Ghițulescu, *Evgheniți, mojici, ciocoi: despre „obrazele” primei modernități românești (1750–1860)*, București, Humanitas, 2011; Venera Achim, Viorel Achim (coord.), *Modernizare socială și instituțională în principatele române, 1831–1859*, București, Editura Academiei Române, 2016; Constantin Ardeleanu, *O croazieră de la Viena la Constantinopol. Călători, spații, imagini, 1830–1860*, București, Humanitas, 2021.

Introducerea telegrafului, la jumătatea secolului al XIX-lea, în Moldova și Țara Românească a revoluționat modalitatea de informare a caselor comerciale și de navigație prezente în porturile dunărene și, treptat, dar ca o certitudine în mediul antreprenorial, după anii 1880, a început să stimuleze și dicteze intensitatea schimburilor comerciale derulate în porturile românești². O altă invenție avea să schimbe radical transmiterea informațiilor comerciale.

Pe 10 martie 1876, la Boston, în Statele Unite ale Americii, s-a efectuat prima convorbire telefonică din lume, datorită invenției cercetătorilor americani, independenți unul de celălalt, Elisha Gray și Graham Bell, care au descoperit aparatul telefonic. Graham Bell a fost mai agil și inspirat, reușind să breveteze primul invenția. Convorbiri publice experimentale au fost realizate în Philadelphia, iar între anii 1878–1880, marile puteri ale vremii (SUA, Marea Britanie, Franța și Germania) au produs și introdus noi linii și aparate telefonice pentru comunicațiile interne, instituționale și civile, ulterior continentale. În anul 1886 se realizau deja convorbiri telefonice între două dintre marile capitale ale lumii, Paris și Bruxelles³. Spre sfârșitul anului 1877, în plină campanie a trupelor române la sud de Dunăre pentru obținerea independenței de stat din timpul războiului ruso-otoman (1877–1878), telefonul era utilizat și la București, experimental, de către firma „Teirich & Leopolder” (fabrică de telefoane), prin intermediul firului de telegraf. Pe parcursul anului următor, Titu Maiorescu a realizat o convorbire telefonică de la Dorohoi la Mihăileni, pe o distanță de 20 km, datorită unei linii de telegraf⁴. În București, prima linie telefonică privată a fost realizată în 1883, iar după doar un an a fost instalată prima rețea publică între Poșta Centrală și Ministerul de Interne. Inițial, rețelele telefonice din România erau funcționale doar pentru autoritățile publice: poliție, pompieri, primărie. Ulterior, rețeaua de telefonie a Vechiului Regat s-a extins și în alte orașe și, în anul 1892, s-a putut realiza și serviciul de telefonie publică din România, introdus în anii 1893–1894 la Brăila, Galați și București, cu stații centrale de 50–100 linii⁵.

La început, legăturile telefonice dintre utilizatorii din Brăila și cei din București s-au efectuat prin intermediul unui fir telegrafic, iar din anul 1899 s-a instalat special un circuit telefonic. Autoritățile române au minimalizat importanța legăturilor telefonice în cadrul comerțului internațional. Pentru a veni în sprijinul

² A se vedea analize ample de istorie economică în Cristian Constantin, *Comerțul cu cereale la gurile Dunării: integrarea pe piață, structuri productive și infrastructura de transport (1829–1940)*, Brăila, Editura Istros a Muzeului Brăilei „Carol I”, 2018, p. 227–235, 281–371.

³ Herbert Newton Casson, *The history of the telephone*, Chicago, A. C. McClurg & Company, 1910.

⁴ Mihai Drăgănescu, *Din istoria telecomunicațiilor în România*, material susținut la Sesiunea de comunicări a Academiei Române, 2003, online la adresa: <https://goo.gl/Cx8Mg4> (ultima consultare: 12.01.2024).

⁵ *Ibidem*; vezi și Gheorghe Enciu, *Telecomunicațiile, factor activ în dezvoltarea societății*, București, Editura Științifică și Enciclopedică, 1987, p. 103–182; Mariana Jurian, *Aspecte din istoria dezvoltării comunicațiilor în România*, în „Noema”, vol. X, 2011, p. 489–500.

instituțiilor statului, al populației și (mai ales!) din raționamente economice, pentru a sprijini mediul de afaceri, la 11 martie 1892 (stil vechi) România a adoptat legea care privea înființarea serviciului de telefonie, deplin funcțional la Brăila încă din anul 1886⁶. Invenția lui Graham Bell s-a răspândit treptat în arealul gurilor Dunării și a susținut doar parțial efortul antreprenorial de efectuare a unor tranzacții comerciale pe teritoriul Vechiului Regat al României, ajungând la 54 de posturi telefonice numai în județul Brăila pe parcursul anului 1904⁷.

În 1905, inginerul român Augustin Maior a demonstrat că printr-un circuit se pot transmite simultan mai multe convorbiri datorită utilizării unor frecvențe diferite ale semnalelor și, astfel, a pus bazele telefoniei multiple. Datorită cercetărilor sale, Augustin Maior a realizat primul dispozitiv care a permis ca pe un același circuit electric să fie transmise simultan mai multe convorbiri telefonice cu ajutorul curenților alternativi de înaltă frecvență datorită selecției în frecvență, iar fiecare curent putea „transporta” convorbiri separate⁸. În acest context, dezvoltarea rapidă a acestui nou mijloc de comunicații la distanță a dus la creșterea vertiginoasă a numărului convorbirilor telefonice efectuate în Vechiul Regat al României, unde s-a observat un salt de la aproximativ 54 605 în anul 1894/1895, la peste 2,7 milioane de convorbiri interurbane în anul 1903/1904⁹. O evoluție treptată, firească și considerabilă, în decurs de doar trei decenii, a fost constatată și în privința circuitelor telefonice din România, care au urmat o curbă ascendentă de la 2 003 km în anul 1894, la 20 742 km în 1901, iar în anul 1913 s-a ajuns 95 585 km. În același timp, numărul de posturi telefonice a crescut de la 177 în anul 1894, la 2 391 în 1901 și ajuns la 17 979 în decursul anului 1913¹⁰.

Timpul de așteptare pentru efectuarea unei banale și scurte convorbiri telefonice putea începe de la orele 8.00 ale dimineții și depăși orele amiezii, chiar 16.00. În aceste condiții, existența unui singur fir telefonic pe relația Galați – Brăila – Râmnicu-Sărat – Buzău – Ploiești avea să devină o chestiune stringentă pe agenda caselor comerciale și de navigație din porturile Dunării maritime și, după cum vom vedea, un motiv temeinic de presiune și șantaj al potențailor vremii asupra funcționarilor publici și militarilor numiți la conducerea Direcției Generale

⁶ Gheorghe Iavorschi, *Istoricul Bursei de cereale Brăila (1883–1948)*, în „Analele Brăilei”, serie nouă, vol. I, 1993, p. 41–53.

⁷ Serviciul Județean Brăila al Arhivelor Naționale ale României (în continuare SJAN Brăila), Fond Prefectura județului Brăila, dosar 2/1904, f. 202–203.

⁸ Dorel Banabic (coord.), *Istoria tehnicii și a industriei românești*, vol. 2, *Electrotehnica, energetica, transporturile și învățământul tehnic*, București, Editura Academiei Române, 2020, p. 7.

⁹ Teodor Popescu, *Evoluția poștei, telegrafului și telefonului în țara noastră*, București, 1906; Gheorghe Enciu, *op. cit.*, p. 103–156; Nicolae Perciune, *Din istoria telecomunicațiilor române*, București, Editura Academiei Române, 1999.

¹⁰ Victor Axenciuc, *Evoluția economică a României. Cercetări statistico-istorice 1859–1947*, vol. I, *Industria*, București, Editura Academiei Române, 1992, p. 366–374.

a Poștelor, Telegrafelor și Telefonoanelor, instituție subordonată multă vreme Ministerului de Interne¹¹.

În noiembrie 1911, din dorința legitimă de a îmbunătăți situația infrastructurii statului român, autoritățile de la București au reușit conectarea portului Sulina cu Tulcea, cu o prelungire până la Brăila, printr-un circuit telefonic nou. Armatorii și comercianții din porturile Brăila și Galați solicitaseră remedierea acestor neajunsuri încă din primii ani ai secolului al XX-lea¹². Instituțiile competente au fixat prețul unui abonament semestrial pentru posturile telefonice din porturile românești, care a variat între 150 lei la începutul secolului al XX-lea și 155 lei în exercițiul financiar 1910–1911. Merită evidențiat un aspect relevant pentru modul în care autoritățile române au perceput necesitatea utilizării telefoniei: în anul 1909, în pofida disponibilității caselor comerciale din oraș de a acoperi contravaloarea abonamentului, biroul căpitanului portului Brăila nu beneficia de nicio conexiune telefonică¹³. În baza analizelor recente specifice istoriei economiei, putem conchide că utilizarea telefoniei și (parțial) a telegrafiei în arealul gurilor Dunării nu a influențat în timp real fixarea prețului cerealelor dunărene pe marile burse și piețe internaționale, dar reprezenta o constantă, facilă și modernă modalitate de comunicare pentru negustorii și armatorii fără frontieră implicați în comerțul maritim de pe sectorul Dunării Inferioare¹⁴. Informația circula mai ușor și intens la nivel global, iar antreprenorii simțeau că este suficient spațiu de speculat și profit de acumulat de pe urma exploatarea noilor descoperiri ale tehnicii.

Relația dintre presă și mediul de afaceri a fost mai mereu una bazată strict pe satisfacerea unor interese comune. Marii comercianți din porturile Dunării maritime nu s-au sfiit să își atragă de partea lor anumiți gazetari sau publicații locale și naționale, or, după cum avea să o sublinieze chiar unul dintre jurnaliștii epocii, oamenii de presă se dedau la tot felul de tertipuri pentru a obține foloase necuvenite din partea potențailor locali. Presa și antreprenorii făceau afaceri profitabile și (uneori) oneroase la Brăila la începutul secolului al XIX-lea, iar ziariștii locali nu ezitau, deseori pe bună dreptate, să ofere spații semnificative în propriile gazete pentru a arăta opiniei publice diversele și stringentele probleme prin care trecea mediul de afaceri. Sub aceste coordonate, simplii

¹¹ „Mesagerul Brăilei”, nr. 35, 4 noiembrie 1903, p. 1–2. Vezi o interpretare asupra impactului utilizării defectuoase a telefoniei în portul Brăila la Emil Octavian Mocanu, *Portul Brăila de la regimul de porto franco la primul război mondial (1836–1914)*, Brăila, Editura Istros a Muzeului Brăilei, 2012, p. 366–367. A se vedea un scurt istoric al Direcției Generale a Poștelor, Telegrafelor și Telefonoanelor în Vasile Maieran, Dan Dulciu, *O istorie a criptologiei românești*, București, RAO, 2010.

¹² „Egalitatea Brăilei”, nr. 384, 4 noiembrie 1903, p. 1–2; Serviciul Județean Galați al Arhivelor Naționale ale României (în continuare SJAN Galați), Fond Comisia Europeană a Dunării, partea structurală Delegatul României, dosar 50/1911, f. 88. Vezi și: Emil Octavian Mocanu, *op. cit.*, p. 365–370; Viorel Bratosin, *Brăila, economie și societate (1830–1914)*, Pitești, Editura Nomina, 2013.

¹³ SJAN Brăila, Fond Serviciul Hidraulic Brăila, dosar 5/1910, f. 29–30; SJAN Galați, Fond Inspectoratul General al Navigației și Porturilor, dosar 3/1909, f. 39, 64.

¹⁴ Interpretări și analize ample în Cristian Constantin, *op. cit.*, p. 227–235 și 281–371; vezi și Viorel Bratosin, *op. cit.* p. 205–273.

muncitori luau cunoștință de motivele stagnării activității lor și de unele dintre cauzele stării de penurie cu care se confruntau¹⁵.

La începutul veacului al XX-lea, pe fondul încercării standardizării și reglementării activității muncitorilor portuari și a introducerii elevatoarelor plutitoare, grevele și mișcările sindicale, sprijinite intens de mișcarea socialistă din România, deveneau o constantă a porturilor Brăila și Galați¹⁶. În aceste împrejurări, patronatul, reprezentat de marii comercianți de cereale și armatori, era direct interesat de eliminarea altor impedimente în calea desfășurării optime a schimburilor comerciale. Dacă, după celebra formulă rămasă de la Panait Istrati¹⁷ și alți contemporani, pe la începutul secolului al XX-lea Brăila „înota în aur”, motivele trebuie să fi fost nu doar de ordin antreprenorial, ci și (parțial) de ordin logistic. Telecomunicațiile au evoluat considerabil pe parcursul secolului al XIX-lea și, odată cu ele, schimburile comerciale la mare distanță au trecut printr-o adevărată revoluție. De la firmele de familie, în cadrul cărora capitalul și informația circulau doar prin intermediul rudelor sau al puținilor angajați demni de încredere, comerțul maritim, dominat și reprezentat cel mai concret de tranzacțiile cu cereale, a trecut la faza modernă a companiilor multinaționale¹⁸.

Pe prima pagină a cotidianului brăilean „Luceafărul” din ziua de vineri 15 iulie 1911 (stil vechi) a fost publicată o scrisoare a unui „mare comerciant” local. Gazeta în cauză a fost editată la Brăila între 10 iunie și 25 decembrie 1911 (date pe stil vechi), avându-l ca „director-proprietar” pe Ștefan I. Popescu. Printre gazetarii care semnavă articole și conduceau redacția „ziarului zilnic independent” se numărau Petre Gr. Ionașcu, cel care a deținut și calitatea de administrator proprietar până la 23 iunie 1911 (calendar iulian), și N. G. Nicolescu. Pentru o

¹⁵ A se vedea mărturiile gazetarului brăilean Petre G. Ionașcu în Cristian Constantin, *Introducere*, în Petre Gr. Ionașcu, *Labirintul morții: spionaj în Brăila ocupată de germani (1917–1918)*, București, Corint, 2022, p. 5–32.

¹⁶ Spre exemplu, vezi analize fără intruziuni marxiste în: George R. Alnuleț, *Introducerea elevatoarelor și chestia muncitorească din Portul Brăila*, în „Revista Porturilor și a Navigațiunei Comerciale”, nr. 3, 1913, p. 21–23; Victor Mihăescu, *Istoricul mișcărilor muncitorești din portul Brăila*, Brăila, „Dunărea” Institutul de Arte Grafice, 1930; Florin-Daniel Mihai, *Mișcarea muncitorească din portul Galați: de la mijlocul secolului al XIX-lea și până în 1945*, Buzău, Editura Editgraph, 2024. Pentru lucrări influențate de directivele Partidului Comunist din România, a se parcurge: Constantin C. Giurescu, *Istoricul orașului Brăila din cele mai vechi timpuri și până astăzi*, București, Editura Științifică, 1968; Nicolae Mocioiu, *Mișcarea muncitorească și socialistă de la Brăila de la primele începuturi până în anul 1910*, în „Istros”, vol. II–III, 1981–1983, p. 379–414; Idem, *Mișcarea muncitorească din Brăila în perioada anilor 1910–1912*, în „Istros”, vol. IV, 1985, p. 178–193.

¹⁷ Vezi analize pertinente despre implicarea scriitorului Panait Istrati în mișcarea muncitorească la: Stelian Tănase, *Clienții lui tanti Varvara: istorii clandestine*, București, Humanitas, 2005; Zamfir Bălan, „După șaisprezece luni în U.R.S.S.”, în Panait Istrati, *Spre altă flacără. După șaisprezece luni în U.R.S.S. (Spovedanie pentru învinși)*, Editura Istros a Muzeului Brăilei „Carol I”, 2022, p. 7–70.

¹⁸ Pentru exemple concludente referitoare la istoria afacerilor de la Dunărea de Jos, a se vedea Cristian Constantin, *Multinationals in the Grain Trade: The Louis Dreyfus Company at the Lower Danube, 1889–1948*, în „Journal of Balkan and Near Eastern Studies”, vol. 26, nr. 1, 2024, p. 41–62.

scurtă perioadă de timp, din 29 noiembrie 1911 (stil vechi) și până la faliment, gazeta a apărut sub titulatura de „Luceafărul Brăilei”¹⁹.

Porturile dunărene românești din acei ani erau dominate de figuri marcante ale comerțului mondial, printre care îi putem aminti doar în treacăt pe reprezentanții dinastiei comerciale Mendl, cu origini sefarde, și pe armatorii greci Embiricos, ori pe reprezentanții casei comerciale „Louis Dreyfus & Co.”²⁰. Un antreprenor neidentificat, posibil unul dintre cei menționați, își exprima nemulțumirea față de situația precară și insuficiența liniilor telefonice existentă la nivel național și, cu precădere, în portul Brăila. Aflați „în plină campanie de activitate comercială, când, mai mult ca oricând se impune satisfacția comercianților, cari cerând înființarea posturilor de telefon, *nu o fac din spirit de lux, ci pur și simplu la interesul general al afacerii*”, „marele comerciant” semna la conducerea ziarului, care binevoia să publice întreaga scrisoare, că „sunt mai bine de trei luni de zile de când s-au făcut oficiului de telefonie local mai multe zecimi de cereri pentru instalări de noi posturi de telefon pe la birourile a diferiți comercianți”, dar situația comerțului și industriei locale era periclitată de răspunsurile prompte ale dirigintelui local al serviciului Poștelor și Telegrafelor (ulterior și al Telefoanelor), care, cu regularitate, le răspundea „la numeroasele reclamațiuni făcute în consecință” scuzându-se „că-i lipsesc, ba aparatele telefonice, ba firele necesare”²¹.

Pe alocuri, scrisoarea cuprindea și anumite atenționări, cu iz de amenințări voalate, la adresa locotenent-colonelului Victor Verzea, noul director al Direcțiunii Generale a Poștelor și Telegrafelor din România, care, prin „asemenea neglijențe”, aducea „pagube materiale comerțului, [...] mai cu seamă d-sa care, venind în capul acestei instituțiuni, a promis să *facă în special pentru Brăila, cea mai largă reformă*”. Comercianții din porturile Dunării maritime reprezentau la începutul veacului al XX-lea placa turnantă a economiei românești și nici o instituție a statului român sau reprezentant al său nu putea să deranjeze prea mult mersul firesc al lucrurilor. Doar pentru a oferi un exemplu concludent, putem aduce în atenția cititorilor relația de prietenie dintre Léopold Louis-Dreyfus, proprietarul casei comerciale „Louis Dreyfus & Co.”, și regele Carol I al României. Conexiunile de ordin personal ale conducerii companiei franceze cu mediul politic de la București l-au adus pe Léopold Louis-Dreyfus în postura de a fi numit consul al României în Franța, iar fiul său, Louis Louis-Dreyfus, a moștenit în cele din urmă această poziție diplomatică²².

¹⁹ Ion Volcu, *Dicționarul presei brăilene (1839–2007)*, Brăila, Editura Istros a Muzeului Brăilei, 2009, p. 88.

²⁰ Vezi informații amănunțite în Emil Octavian Mocanu, *op. cit.*, p. 405–452; Cristian Constantin, *Comerțul cu cereale la gurile Dunării...*, p. 360–372.

²¹ „Luceafărul”, an I, nr. 29, 15 iulie 1911, p. 1.

²² „Egalitatea Brăilei”, 8 August 1901, p. 2. Vezi descrieri pe larg ale medalierii companiei „Louis Dreyfus & Co.” la Expoziția Universală de la Paris din 1900 respectiv a lui Louis Dreyfus de către regele Carol I cu Ordinul „Steaua României” în grad de ofițer, la Emil Octavian Mocanu, *op. cit.*, p. 410; de asemenea în presa vremii: „Egalitatea Brăilei”, 13 August 1900, p. 2; vezi și Cristian Constantin, *Multinationals in the Grain Trade: The Louis Dreyfus Company at the Lower Danube, 1889–1948*, p. 43–59.

Să vedem de unde a pornit acest interes mediatic pentru subiectul dezbătut și care au fost cauzele reale. Din Cotidianul local „Luceafărul” care a relatat pe larg problema rețelei de telefonie din portul Brăila încă din numerele publicate în 13 și 14 iulie 1911 (stil vechi), completând informațiile locale cu situația existentă și dezbătută la nivel național referitoare la portul Galați. „Un inconvenient mare [care] a cauzat întregului oraș (Galați – n. n.) și în special negoțului și industriei a fost și este și astăzi chestia telefoanelor”²³, afirma presei Gheorghe Scarlat Fernic, președintele Camerei de Comerț din Galați.

Cine era autorul frazei de mai sus și cât de oportună era analiza acestuia? Gheorghe Scarlat Fernic s-a născut în anul 1860, în Galați, fiind înscris în registrul de nașteri al Bisericii Sfinții Voievozi „Mantu” (poziția nr. 21), avându-i drept părinți pe creștinii ortodocși Scarlat Carol Fernic, de profesie mecanic, și Rucsandra Fernic, casnică, ambii fiind cunoscători de carte. Cel mai probabil, părinții lui Gheorghe Scarlat Fernic au locuit la acea dată în parohia bisericii amintite, care s-a prăbușit la cutremurul din anul 1940 și n-a mai fost refăcută de comunitatea locală, iar în toamna anului 1963 a fost demolată de directivele partidului unic și ateu. Din „săpăturile arhivistice” ale altor cercetători, aplecați asiduu asupra bibliografiei celui analizat și de noi, s-a ajuns la concluzia că Gheorghe Scarlat Fernic era fiul cel mare unui meseriaș, care a servit drept maestru „bun la toate” pe un atelier plutitor pe Dunăre al Societății austriece „Donau Dampfisch Gesellschaft” (D.D.S.G.) din Viena, companie care deținea un șantier naval în portul Turnu Severin, ulterior fiind achiziționat de statul român în anul 1893. Tânărul Gheorghe Fernic a locuit împreună cu părinții și frații săi în „Valea orașului” Galați, copilăria fiindu-i marcată de frecvențele inundațiilor de care avea parte mahalaua pe care o împărțea cu diverși localnici și lupi ai mărilor veniți după o căpătuială rapidă și seduși de mirajul unor afaceri prospere la Dunărea de Jos²⁴.

Pasionatul de istorie din Galați Tudose Tatu speculează, cu titlul de ipoteză, că eroul nostru ar fi urmat studiile la Technische hochschule, o instituție de învățământ din Viena, cu un ciclu de învățământ între de doi ani și jumătate și patru ani, în care tinerii învățau tainele meseriei de maestru, pentru a o putea exersa în șantierele navalele și pe bastimentele aflate într-o permanentă creștere pe fluviile și mările lumii datorită inovațiilor revoluției industriale. Din informațiile existente, se pare că Gheorghe Scarlat Fernic s-a întors în România după absolvirea studiilor și a lucrat trei și jumătate, între 1878 și mai 1881, la o fabrică de zahăr din localitatea Sascut, situată în județul Bacău de astăzi. Între mai 1881 și mai 1888 și-a găsit un

²³ „Luceafărul”, an I, nr. 28, 14 iulie 1911, p. 1.

²⁴ Vezi: Paul Păltănea, *Istoria orașului Galați de la origini până la 1918*, vol. II, Galați, Editura Partener, 2008, *passim*; Tudose Tatu, *File din biografia lui Gheorghe Scarlat Fernic, părintele industriei navale românești, 1860 – 10 martie 1943 (ep. 1)*, în „Misterele Dunării”, 5 aprilie 2023, disponibil on-line: <https://mistereledunarii.wordpress.com/2023/04/05/file-din-biografia-lui-gheorghe-scarlat-fernic-parintele-industriei-navale-romanesti-1860-10-martie-1943-ep-1-tudose-tatu/> (ultima consultare: 28.01.2024).

angajament la moara din Galați a antreprenorului cu origini elene Epaminonda A. Lambrinides. La 19 mai 1887 (stil vechi), Gheorghe Scarlat Fernic se căsătorește cu domnișoara Elena Păun, în vârstă de 22 de ani, fiica unui negustor de „mărfuri brașovene”, pe nume Nicolae Păun și a casnicei Domnica N. Păun²⁵. Noua familie locuia pe Bulevardul Gării, la nr. 5, din Galați, iar pe parcursul anului 1888 s-a născut Atanasia Fernic, fetița cuplului, în actul de naștere, al căreia tată este trecut drept doar Gheorghe Fernich, de profesie mecanic. Atanasia avea să moară la vârsta de doar 11 ani, în data de 20 octombrie 1899 (stil vechi), iar, doar scurtă vreme, pe 10 decembrie 1889 (stil vechi) o a doua fetiță a cuplului, pe nume Emilia, a văzut lumina zilei la Galați. Domiciliul soților Fernic era amplasat în strada Danubiului, nr. 11, din Galați²⁶.

De-a lungul timpului, studiile și abilitățile l-au propulsat pe Gheorghe Scarlat Fernic în mai multe funcții importante din Galați. A fost, pe rând: director al Școlii de meserii din Galați, de două ori (17 aprilie 1889 – 30 iulie 1889; 5 noiembrie 1891 – 30 mai 1893; date pe stil vechi); urmează o carieră la Arsenalul Flotei din Galați (1 noiembrie 1889 – 5 noiembrie 1891; stil vechi), unde a deținut funcția de șef al secțiilor III și IV (mașini și turnătorie), fiind singurul angajat civil al instituției acestuia; în paralel, a fost numit expert al Căpitaniei portului Galați; a revenit pentru a doua oară ca director al Școlii de meserii a județului Covurlui. În jurul vârstei de 33 ani, cu o familie întemeiată și cu ceva notorietate câștigată în portul gălățean, Gheorghe Scarlat Fernic, în asociere cu Jean Poujolat și Theodore Guiller, a preluat atelierele morii antreprenorului grec E. A. Lambrinides din Galați²⁷.

Presa vremii menționa că „aceste ateliere vor repara bastimente de navigație care actualmente stricându-li-se unele piese mari sunt silite să comande acele piese la Londra sau să ducă bastimentele la reparație, la Constantinopole. D-l Fernicu actualul director al școalei de meserii [din Galați – n.n.] va lua direcțiunea acestor ateliere mecanice”²⁸. Din acel moment, pentru Gheorghe Scarlat Fernic s-au deschis larg porțile succesului în lumea afacerilor și a funcțiilor publice din cel mai mare port moldav, iar datorită meritelor sale profesionale, antreprenoriale și a relațiilor personale a reușit să devină o voce autorizată în chestiunile tehnice și comerciale din arealul Dunării de Jos. Gheorghe Scarlat Fernic se poate mândri că în urma sa a rămas o afacere demarată ca o fabrică de ceaune pentru mămligă și

²⁵ Idem, *File din biografia lui Gheorghe Scarlat Fernic, părintele industriei navale românești, 1860 – 10 martie 1943* (ep. 2), în „Misterele Dunării”, 13 aprilie 2023, disponibil on-line: <https://mistereledunarii.wordpress.com/2023/04/13/file-din-biografia-lui-gheorghe-scarlat-fernic-parintele-industriei-navale-romanesti-ep-2-tudose-tatu/> (ultima consultare: 28.01.2024).

²⁶ *Ibidem* (ep. 3), în „Misterele Dunării”, 23 aprilie 2023, disponibil on-line: <https://mistereledunarii.wordpress.com/2023/04/23/file-din-biografia-lui-gheorghe-scarlat-fernic-parintele-industriei-navale-romanesti-ep-3-si-ultimul-tudose-tatu/> (ultima consultare: 29.01.2024).

²⁷ Paul Păltănea, *op. cit.*, p. 253–334.

²⁸ „Covurluiul”, an II, nr. 30 (47), 12 martie 1893, p. 1.

bucșe de căruță, după care averea a fost acumulată treptat din construcția de nave, devenind senator și principal furnizor al Arsenalului armatei din România²⁹. Afectat de uciderea soției de către proprii servitori dornici de o tâlhărie, în 1920, Gheorghe Scarlat Fernic a decedat în 10 martie 1943, iar mormântul acestuia a rămas necunoscut³⁰.

În numeroase ocazii, reprezentanții mediului de afaceri și ai Camerelor de comerț locale au semnalat „starea deplorabilă a telefoanelor” din Galați și Brăila, „precum și insuficiența legăturilor cu Brăila și Bucureștii”. După lungi stăruințe ale lui Gheorghe Scarlat Fernic, la jumătatea lunii iulie 1911 (stil vechi) orașul Galați a mai beneficiat de „un fir special cu Bucureștii și încă trei circuite cu Brăila”, dar, în pofida acestor stăruințe și intervenții personale, „întâmpinăm și astăzi greutăți în convorbirile telefonice mai ales cu capitala”. Cauza principală identificată o constituia creșterea vertiginoasă a numărului convorbirilor³¹. După cum subliniau contemporanii, Brăila, sediul principalelor case comerciale și de navigație care activau în lumea comerțului cu cereale din regiunea gurilor Dunării, era „într-o stare și mai deplorabilă” comparativ cu portul vecin din aval întrucât se impunea efectuarea unui număr considerabil crescut de convorbiri telefonice cu ocazia diverselor tranzacții comerciale.

Pe lângă lipsa numerică a liniilor și aparatelor telefonice, Gheorghe Scarlat Fernic și gazetarii epocii semnalau dezinteresul factorilor de decizie pentru utilizarea optimă a rețelei de telefonie, compusă doar din „cele trei fire cu Bucureștii”, considerate „absolut insuficiente”, și mai ales „lipsa condamnabilă de personal exterior suficient, care să îngrijească de buna stare a firelor”³². Toate aceste neajunsuri se repercutau în mod direct asupra schimburilor comerciale. De cele mai multe ori, timp de două-trei zile două fire telefonice dintre cele trei care legau portul Galați cu capitala erau mai mereu „deranjate” și funcționarii nu se sinchiseau să remedieze situația.

Dincolo de acest realități, una părea și mai sumbră chiar și în perspectiva creșterii numărului de linii telefonice dintre marile centre urbane și comerciale ale Vechiului Regat: insuficiența personalului specializat din cadrul Direcției Poștelor și Telegrafului³³. Oamenii de presă ai vremii, stimulați de declarațiile mediului antreprenorial local, frecvent abonat și dispus să patroneze diverse publicații, notau în propriile gazete despre această „boală iremediabilă” care ar fi cazul „să se

²⁹ Vezi pe larg în Tudose Tatu, *Istoria trudită a fabricilor uitate*, Galați, Patronatul Întreprinderilor Mici și Mijlocii, 2008.

³⁰ Costel Crângan, *Dramele bogatei familiei Fernic din Galați. Au făcut avere construind vapoare și au murit în accidente de avion*, în „Adevărul”, Galați, 22.08.2015, disponibil on-line: <https://adevarul.ro/stiri-locale/galati/dramele-bogatei-familiei-fernic-din-galati-au-1645718.html> (ultima consultare: 27.01.2024).

³¹ „Luceafărul”, an I, nr. 28, 14 iulie 1911, p. 1.

³² *Ibidem*.

³³ Vezi modul în care funcționa învățământul de specialitate din România la Gheorghe Enciu, *op. cit., passim*.

sfârșească [...], fiind atât de dăunătoare comerțului și industriei”. Cu toate aceste eforturi publice, la Brăila existau doar două cabine telefonice în iulie 1911³⁴. Presa se angaja public să nu înceteze cu astfel de articole și dezvăluiri „până ce nu vom vedea odată eliminate toate inconvenientele și până ce măsuri importante nu se vor lua”³⁵.

Discuțiile referitoare la situația liniilor telefonice s-au purtat la începutul campaniei de recoltare a cerealelor din anul 1911, fiind premergătoare activităților comerciale și de transport din intervalul august-noiembrie, când portul Brăila a atins unul dintre punctele cele mai intense din întreaga sa existență. Pentru contemporanii acelor ani a rămas întipărită imaginea unui port brăilean similar cu un furnicar, înspre care se îndreptau tot ceea ce se putea exporta: „Mi-amintesc că în 1910 și 1911, când încă eram elev de la liceu, au fost doi ani la rând cu o producție excepțional de mare de cereale. Portul Brăila și orașul concentrau pentru export milioane de tone. Era în oraș un val de bogăție care se revărsa și o mișcare care antrena la muncă și la câștig toate categoriile sociale. Cred că în anii aceia, Brăila a fost cel mai bogat și mai activ oraș din Vechiul Regat”³⁶.

Maximul istoric al exporturilor de cereale la Dunărea de Jos înaintea primului război mondial a fost atins în anul 1911, cu un total de 4 123 495 tone de produse de proveniență agricolă exportate prin gurile fluviului. Porumbul (40%) a dominat exportul de produse cerealiere efectuat pe Dunărea maritimă în acel an, iar Sulina, cu 2 097 516 tone de grâne exportate, a reprezentat circa 51% din total, fiind urmată de Brăila cu 1 546 972 tone (37,5%) și Galați cu 437 426 tone (10,6%). Adâncimea redusă a șenalului navigabil pe brațul Sulina a favorizat creșterea vizibilă a traficului comercial înregistrat prin portul de la contactul Dunării cu Marea Neagră și utilizarea predilectă a barjelor și șlepurilor între porturile dunărene și Sulina³⁷. Sub aceste auspicii extrem de faste din punct de vedere comercial, îngrijorările mediului de afaceri din porturile Dunării românești erau pe deplin justificate și ofereau tot mai frecvent episoade de revoltă publică, beneficiind și de sprijinul posibil interesat al patronilor de ziare și al gazetarilor din provincie și din capitală.

Dezvoltarea sistemelor de telecomunicații în Vechiul Regat al României s-a efectuat în salturi progresive și nu întotdeauna în ritmul intens și imediat solicitat, cu precădere, de mediul de afaceri prezent în porturile Dunării maritime. Autoritățile de la București au întreprins eforturi substanțiale pentru alinierea infrastructurii comunicaționale din România la standardele epocii pe care o traversa țara, dar, cu toate acestea, gestionarea defectuoasă a circuitelor telefonice a produs

³⁴ Emil Octavian Mocanu, *op. cit.*, p. 230–270.

³⁵ „Luceafărul”, an I, nr. 28, 14 iulie 1911, p. 1.

³⁶ SJAN Brăila, Fond personal Marinescu T. Gheorghe, dosar 11/1920, f. 211.

³⁷ Analiza efectuată în baza datelor statistice din Constantin Ardeleanu, *Comerțul exterior și navigația prin gurile Dunării. Serii statistice (1901–1914)*, Galați, Galați University Press, 2008, p. 125; vezi și Cristian Constantin, *Comerțul cu cereale la gurile Dunării...*, p. 300–333.

un retard apreciabil al pieței dunărene de produse agroalimentare comparativ cu marile centre europene și americane.

Principalul impediment semnalat constant de negustorii și armatorii a fost modul defectuos al circulației datelor esențiale în cadrul comerțului internațional la Dunărea de Jos (prețul, cantitățile vândute și starea agriculturii). Așadar, după cum a fost analizat cu ocazia altor lucrări, se poate afirma, că cel puțin până la primul război mondial, negustorii implicați în tranzacțiile desfășurate în porturile Dunării maritime au ținut într-o mai mică măsură seama de utilizarea telefonului și s-au bazat mai mult pe relațiile negustorești tipice deceniilor anterioare sau pe informațiile obținute, cu mici întârzieri într-o primă fază, prin intermediul serviciului de telegraf și al presei. Informațiile prezentate în acest articol au reconstruit doar un episod din perioada premergătoare celei mai însemnate campanii de export a cerealelor danubiane: anul 1911.

ANEXE DOCUMENTARE

Documentul 1

Comerțul și telefoanele (II)

Chestia telefoanelor, de care avurăm ocazia să ne ocupăm în No. trecut al ziarului nostru, nu e o chestie ușoară, după cum ar părea și nici puțin importantă.

Căci, iată că ziarul „Dimineața” cu No. 2646 are un articol de reportaj important, în care corespondentul dela Galați al ziarului reproduce expunerea făcută de d-l G. Fernic, fostul și realesul președinte al Camerei de comerț din Galați – expunere, în care se vorbește de această importantă chestiune.

„Un inconvenient mare cauzat întregului oraș (Galați – n.r.) și în *special negoțului și industriei*, zice d. Fernic, *a fost și este și astăzi chestia telefoanelor...*”

Or, în articolul nostru din No. precedent am stăruit în această chestie și noi asupra pagubelor ce le produce *comerțului* – vorbiam în special – Brăilean acest inconvenient.

Mai departe:

„În diferite rânduri am semnalat starea *deplorabilă* a telefoanelor din Galați (dar din Brăila? – n.r.) *precum și insuficiența legăturilor cu Brăila și Bucureștii* și datorită intervențiilor noastre energice, astăzi ni s’a dat un fir special cu Bucureștii și încă trei circuite cu Brăila...”

„Cu toate acestea întâmpinăm și astăzi greutăți în convorbirile telefonice mai ales cu Capitala, fiindcă numărul convorbirilor a crescut considerabil în ultimul timp...”

Și ceea ce spune despre Galați, am spus noi, ieri, despre Brăila. Ceva mai mult, Brăila – această chestie – e într’o stare și mai deplorabilă...

Lăsând la o parte faptul că cele *trei* fire cu Bucureștii, sunt *absolut insuficiente*, lipsa condamnabilă de personal exterior suficient, care să îngrijească de buna stare a firelor, face ca comerțul și industria să sufere.

Timp de *două* zile – poate chiar și a *treia* zi, azi – cele *două* fire – din *trei* notați bine! – deranjate, nu au fost puse în stare de funcționare.

Ne întrebăm: Oare asta nu e o stare deplorabilă, intolerabilă?

Dar mai e ceva: *insuficiența personalului interior*, lucru care adaugă un nou punct rău la sumedenia de puncte reale de până acum. Oricât ai fi de bun funcționar – și trebuie să ne mândrim că,

Telefoanele și Poșta noastră au buni funcționari – dar ți-e imposibil să faci față *cum se cade* și *cum trebuie* considerabilului număr de convorbiri...

Dar faptul că la Brăila nu sunt decât două cabine telefonice?

Asta e o boală... iremediabilă, am putea zice. De câte ori nu s'a vorbit, de câte ori nu s'a scris prun atâtea și atâtea gazete și totuși până nu s'a făcut *nimic*.

Trebue să se sfârșească odată această stare de lucruri, atât de dăunătoare comerțului și industriei brăilene; trebuesc luate, cât mai repede, măsuri de îndreptare.

Iar cei cari pot și cei cari au îndatorirea de a face demersuri, sunt rugați *să facă*...

Noi nu vom înceta până ce nu vom vedea odată eliminate toate inconvenientele și până ce măsuri importante nu se vor lua.

C

Sursa: „Luceafărul”, an I, nr. 28, joi 14 iulie 1911, p. 1.

Documentul 2

Comerțul și telefoanele (III)

Reproducem următoarea scrisoare, care ilustrează perfect cele scrise de noi în ultimele două numere:

Brăila, 13/26 Iulie 1911

Onor. Administrației ziarului „Luceafărul”

Loco

Domnule Director,

Că zilnic cititor al Onor. ziarului D-v., am observat în numărul de azi, un articol intitulat: „*Comerțul și serviciul telefonie la Brăila*”, pe care însă citindu-l cu atenție găsesc că măsurile preconizate de D-v. sunt foarte juste relativ la înmulțirea firelor și mărirea numărului funcționarilor; la care ași mai avea de adăugat următoarele:

Sunt mai bine de trei luni de zile de când s'au făcut oficiului telefonie local mai multe zecimi de cereri pentru instalări de noi posturi de telefon pe la biurourile a diferiți comercianți de aici, în vederea lărgirii cercurilor lor de afaceri și a progresului ce orașul nostru a luat în dezvoltarea industriei și comerțului local; *și totuși până azi încă numiții nu au fost satisfăcuți, cererile lor fiind pe biuroul d-lui Diriginte*, căror, la numeroasele reclamațiuni făcute în consecință D-sa se scuză în conitu că-i lipsesc, ba aparatele telefonice, ba firele necesare.

În consecință vă rog a întreba prin Onor. ziarul D-v. pe Onorata Direcțiune Generală a Poștelor și Telegrafelor, nu găsește că prin asemenea neglijențe *se aduc pagube materiale comerțului*, cărui d-l L-l. Colonel Verzea, noul Director General, trebue să dea cea mai mare sollicitudine, mai cu seamă d-sa care, venind în capul acestei instituțiuni, a promis să *facă în special pentru Brăila*, cea mai largă reformă.

Deci binevoiască a-și ține promisiunea acum când am intrat în plină campanie de activitate comercială, când, mai mult ca ori când se impune satisfacția comercianților, cari cerând înființarea posturile de telefon, *nu o fac din spirit de lux, ci pur și simplu la interesul general al afacerii*.

Un mare comerciant

Sursa: „Luceafărul”, an I, nr. 29, vineri 15 iulie 1911, p. 1.

THE ROLE OF TELEPHONY IN THE LOWER DANUBE TRADE: PUBLIC DEBATES,
LAMENTATIONS AND VEILED THREATS IN 1911

Abstract

This study aims to provide an overview of a deplorable chapter in the history of infrastructure in the Old Kingdom of Romania around the First World War. This chapter is also relevant when studying the integration of the business environment at the mouth of the Danube into the technical innovations and practices of the world market. As the business community's informed voices emphasised at the end of the 19th century, the telephone became a common means of transferring information, at least over distances of hundreds of kilometres, facilitating communication and boosting trade relations between trading partners. Despite a commendable initiative to experiment with the telephone in Bucharest as early as 1877, and to create a small national network, the Romanian authorities were overwhelmed by the historical success that cereals from the Danube hinterland had the trade scene. The press and important tradesmen alike did not hesitate to use local and central newspaper to directly criticize the small number of telephone connections between Bucharest and the main Romanian ports, accusing the central authorities of inaction and not understanding the urgent need to remedy the existing situation in Brăila, Galați and Sulina. The connections with other countries, with the big entrepôts, seemed a utopia for the business environment at the Lower Danube. The study is based on unpublished documents from Romanian archives, corroborated with information from the newspapers of the time.

Keywords: Brăila, Galați, Sulina, Gheorghe Scarlat Fernic, telephone, grains.